

виховному процесі. Російськомовні батьки повинні теж замислитися з цього приводу і, можливо, частина з них задля майбутнього своїх дітей розпочне говорити українською. Щоб діти, молодь бачили, що українська для них – це не суха норма закону, а живий засіб повсякденного спілкування.

Клименченко С. Д., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ПОДОЛАННЯ СУРЖИКУ ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ

Досвід багаторічної педагогічної діяльності переконує в тому, що під час викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» найзапекліша боротьба викладача-словесника за культуру мовлення курсантів відбувається саме на полі вживання ними суржикових елементів (перш за все лексичних та морфологічних, рідше – орфоепічних та акцентуаційних). Можна з упевненістю констатувати той факт, що це найістотніша перепона на шляху формування професійного мовлення майбутнього юриста.

Загальновідомим є розуміння значення слова «суржик» як поняття, що характеризує «суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса». На позначення «нечистої мови» це слово почало вживатися з тридцятих років ХХ століття. Подібне явище – ознака не лише українського мовлення. У Білорусії воно має назву «трасянка», у канадському варіанті французької мови «жуаль», у мові американців – вихідців з Латинської Америки «спангліш» і т.п.

Зазвичай найбільш стійким у мовленні курсантів виступає українсько-російський суржик, породжений тривалим співіснуванням у межах однієї країни цих двох мов унерівному статусі. Безперечно, у недавні часи перебування України в межах імперії українській мові практично неможливо було конкурувати з «мовою міжнаціонального спілкування», яка домінувала у сфері освіти, науки, техніки, державного управління і, звичайно ж, у сфері юриспруденції. Тому ті периферійні функції, які були відведені українській мові

(побутове спілкування, фольклор, окремі види мистецтва, як-от: поодинокі українські театри, дозволена ніша української поезії та прози тощо), безперечно, далися взнаки, народивши цей мовний «покруч».

Досить часто суржик є спонтанним, коли курсант достатньою мірою не володіє ані українською, ані російською мовами. Але найбільше тривожить той факт, що у значної кількості здобувачів вищої освіти цей суржик є свідомим. Тобто курсант знає, як правильно слід говорити, але у використанні літературної мови він не набув автоматизму.

Як зазначалося вище, найбільша кількість помилок виникає на лексичному рівні: замість українського «виходить» звучить суржикове «получається» замість «звісно, авжеж» чуєш «канєшно», замість «зайвий» – «лишний», замість «ображати» чуєш «обіжати», замість «зрозумів» можна почути «поняв» і т.п. Ще частіше вживаються суржикові мовні формули типу «приймати участь» замість правильного «брати участь», «не вистачає слів» замість «бракує слів», «настоювати на рішенні» замість «наполягати на рішенні», «поставити питання» замість «порушити питання», «знімати квартиру» замість «винаймати квартиру», «вірно говорити» замість «правильно говорити» і т.п. Порушення на морфологічному рівні трапляються перш за все під час побудови найбільш часто вживаних прийменникових конструкцій: «затриманий по підозрінню» – правильно «затриманий за підозрою», «говорити на українській мові» – правильно «говорити українською», «помилитися із-за неухважності» – правильно «помилитися через неухважність», і т.п. Надзвичайно важливо також оволодіти українською фразеологією, аби не говорити «візьми себе в руки» (правильно: «опануй себе»), «кидатися у вічі» (правильно «впадати у вічі»), «взяти з полічним» (правильно «взяти на гарячому») і т.п.

Саме викладач-словесник має стати тим стимулятором, який постійно має вказувати на мовленнєві помилки і виправляти їх. Хотілось би сформулювати кілька важливих, на наш погляд, моментів, на які слід звертати увагу курсантів.

По-перше, курсанти повинні усвідомити, що «суржик», як сказала О.Сербенська, «є небезпечним, бо паразитує на мові, що творилася тисячоліттями, загрожує змінити цю мову». До слів відомої дослідниці цього явища хотілося б додати, що, оскільки мова є засобом створення національно-мовної картини світу, де

в кожному слові закладений генетичний код нації, вживання слів іншої мови в тому розумінні, яке закладається носіями саме цієї мови, призводить до деформації світобачення носіїв суржику. Прикладом могло б стати слово «неділя» етимологія якого є прозорою («нема діла»). Суржикомовні українці вживають його на позначення усіх семи днів, а не останнього дня тижня, коли наші пращури, виходячи з загальноприйнятого лексичного значення слова «неділя», традиційно намагалися не виконувати жодної важкої фізичної роботи.

По-друге, курсантів слід переконувати в тому, що суржик – це феномен не тільки мовної, а й геополітичної стратегії. Подолання суржику має піти на користь українській літературній мові і повинно стати симптоматичною відповіддю на питання остаточного мовного вибору України.

По-третє, курсантів слід психологічно налаштувати на необхідність контролювати своє мовлення. З цією метою варто класифікувати суржик як найголовнішу ознаку низького рівня мовної культури, як своєрідний національний кіч. При цьому вкрай необхідно повсякчас демонструвати курсантам усі принади української мови, як-от: багатство лексичного запасу, гнучкість, милозвучність, фонетичний принцип правопису, синонімічне багатство та образність.

Воят Л. І., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ

СПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОГО СВІТУ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ МОВИ

Для того, щоб людина відчувала себе здоровою і бадьорою, для нормальної психічної діяльності, для сприйняття зовнішнього світу адекватно необхідно повноводний потік відчуттів. Відчуття виникають як тільки наші органи почуттів стикнулися з тим чи іншим об'єктом матеріального світу і існують якісь миті, після закінчення яких перетворюються на сприйняття. Сприйняття – це цілісне відображення предметів і явищ об'єктивного світу при їх безпосередньому впливі на даний момент на органи чуття. У разі виникнення дефіциту,